

Akarsu Sporları

Nehrin sesi yükselir. Tıpkı bir aslanın kükremesi gibi. Birdenbire bembeyaz köpükler görünür. Delicesine akan sular ve anafolar sarar çevrenizi. Akıntı, nehir yatağındaki küçük kayaları ve çevredeki ağaçları sürükleyecek kadar güçlüdür. Kalbiniz delicesine çarpar. Zaman iyice yavaşlar. Elinizdeki küreği sıkıca kavrayıp, coşkun sulara delicesine daldırıp çıkardığınızı algılayamazsınız bile... Sonra ses birden azalır. Sarsıntı hissedilmez olur. Küreği kavrayan eliniz ve kaslarınız gevşer. Biraz önce salgıladığı adrenalinin etkisiyle, vücudunuza hafif bir sarhoşluk duygusu yayılır. Bir sonraki rapidin sesi duyulana kadar...

KUZEY AMERİKA kızılderilileri, yüzyıllardan beri, ge-yik derisiyle kapladıkları kanolarıyla, nehirleri ulaşım için kullanıyor olsalar da, akarsu sporları İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra gelişmiştir. Botlar, savaşın hemen ardından, ilk olarak askeri amaçlarla geliştirildi. İlk tasarımlar okyanus manevralarını kolaylaştırmak için düşünülmüş-tü; akarsularda kullanılmaya pek uygun değildiler. Yuvarlak bir sepet şeklinde olduklarından rahat hareket ettiremiyorlardı. Botu ilerletmek kürekçiler için hiç de kolay değildi.

1950'lerde akarsu sporlarına yönelişin artmasıyla birlikte, bot teknolojisi de aşama kaydetti. O yıllarda bazı özel şirketler sepet biçimli botlar yerine, yeni tasarımlar geliştirdiler. Yeni tasarımlarla birlikte botların yapıldığı malzemenin

kalitesi de arttı. Uzun nehir yolculukları için, klasik botlara göre daha çok insan ve daha çok eşya taşıyabilecek botlara gereksinim duyuldu. Mühendislerle tasarımcıların çalışmaları sonucu, daha dayanıklı ve daha esnek bir malzemeden, günümüzde de yaygın olarak kullanılan, oval botlar üretildi. Bu botların eski botlara göre iki büyük avantajı vardı: Botun yan taraflarına birden fazla kürekçi oturabiliyor, böylece bot daha kolay yönlendirilebiliyordu. Öte yandan, genişleyen iç hacim, uzun süreli etkinlikler için gereken tüm malzemeyi alabiliyordu.

Günümüzde, akarsularda yapacağı-nız farklı türdeki etkinlikler için, değişik tasarımlarda, değişik boyda, değişik malzemelerden üretilmiş ve değişik renklerde pek çok farklı bot bulabilirsiniz. Hangi botun kullanılacağı tamamen kişisel bir seçim olmakla beraber botların sınıf-

landırılmasında göz ardı edilmemesi gereken çok önemli bir nokta var: tahliye kanalı!

1983 yılına kadar akarsu sporlarıyla ilgilenenlerin, botların içine dolan suları boşaltmak için uygulayabilecekleri tek yöntem vardı. Bu, oldukça basit bir teknikti. Bottakiler önlerine çıkan bir rapidi (Nehir yatağına biriken büyük kayalar nedeniyle su akışının birdenbire hızlandığı, kayalara çarpan suların anafolar oluşturduğu tehlikeli etap) geçer geçmez, içeri giren suyu kovalarla boşaltıyorlardı. Kısa bir etkinlik süresinde bile, kovalarla boşaltılan su miktarı tonlarla ifade ediliyordu. Kovayla boşaltma yöntemi, akarsu sporlarıyla uğraşanların tek seçeneğiydi,

Eski tip botları kullanan sporcular, büyük bir rapidin geçilmesi sırasında, bottan fırlayıp nehrin sularına karışan kovaların, ilerki aşamalarda kendilerine

ne büyük kabuslar yaşattıklarını çok iyi anımsarlar. Dışarı atılamayan su botun içinde biriktikçe, botun ağırlığı birkaç katına çıkar. Bu kadar ağırlaşan bir botu kas gücüyle yönlendirmek neredeyse olanaksız hale gelir. Tek çare kıyıya yanaşıp, botu ters çevirerek içindeki suyu boşaltmaktır. Buna rağmen, tahliye kanalı olmayan botların, bazı avantajları da vardır.

Tahliye kanalı olmayan botlar, diğerlerinden daha ucuzdurlar. Bunun yanı sıra, bir avantajları daha vardır: Çok zor etapları olan nehirlerde, tahliye kanalı olmayan botları kullanmak, rapid geçişlerinde sporculara kolaylık sağlayabilir. İçi suyla dolup ağırlaşan botun, dengesini yitirip alabora olma ya da kayalara çarpıp devrilme tehlikesi azalır. Yine de bütün bu avantajlara karşın kovayla su boşaltma zahmetine değip değmeyeceği iyi düşünülmelidir.

Tahliye kanallı ilk botlar, şişirilebilir yan bölümler ve bu bölümlerin altına tutturulmuş bir taban parçasından oluşuyordu. Bu taban parçası kalın ve sağlam bir plastikten ya da ahşap malzemeden üretilmekteydi. Bot, şişirilebilir yan bölümleri sayesinde suyun üzerinde durabiliyor, yan bölümlerle taban parçasının birleşme noktalarındaki boşluktan da, içeri dolmuş olan fazla su, dışarı atılabiliyordu. Ancak, bot tabanının su seviyesinin altında kalmasından ötürü, botun içindeki bütün su dışarı atılamıyordu. 1983 yılında Jim Cassidy ilk şişirilebilir tabanlı tahliye kanallı botu üretti. Şişirilebilen taban iki yenilik getirdi. Tabanda da hava olduğu için, botun iç yüzeyi su seviyesinin üzerine yükseltilmiş oldu. Öte yandan, şişirilen tabanın yüzeyi dışbükey bir şekil aldığından, botun içinde hiç su kalmıyordu.

Bot Çeşitleri

Botlar kullanım amaçları ve tasarımlarına göre bir çok kategoriye ayrılırlar da genel anlamda, gövdeye sabitlenmiş kürekle kullanılanlar ve serbest kürekle kullanılanlar olarak iki türlü sınıflandırılabilirler. Serbest küreklili botlar en yaygın kullanılanlardır. İtici gücü sağlayan kürek, 1-1,5 m uzunluğundadır. Güvenli

bir tutuş sağlamak için üst kısmında, T şeklinde bir tutamak vardır. Serbest küreklili botlarda, rehber en arkada oturur ve komutlarıyla diğer kürekçileri yönetir. Herkes birlikte kürek çeker ve botun ilerlemesi için gereken çabayı ortaklaşa harcar. Serbest küreklili bir bot genellikle 1,5-8 m uzunluğundadır ve 3-12 arasında kürekçi taşıyabilir.

Sabitlenmiş kürekle kullanılan botlar, göllerde gezinti için kullanılan çift küreklili sandalların şişirilebilir malzemeden üretilmiş modelleridir. Küreklerin boyu genellikle 3-4 m uzunluğundadır. Rehber, botun ortasında rahat bir konumda oturur ve iki küreği de kendi kontrolünde tutarak botu yönetir. Botun yönlendirilmesinde yalnızca rehber aktif durumda olduğundan, rehberlik yapan sporcunun hem çok deneyimli, hem de çok güçlü olması gerekir.

Değişik ülkelerde farklı bot tasarımları geliştirilmiştir. Rusya'da yaygın olarak kullanılan kataraft (ince-uzun yapılı, aynı model iki botun, hafif bir iskeletle birbirine bağlanmasıyla oluşturulan iki ya da dört kişilik bot ikilisi) bunlardan biridir. Kataraft 1990'da Nantahala'da yapılan Dünya Akarsu Sporları Şampiyonası'nda iki ve dört kişilik modelleriyle

yarışmalara dahil edilmiştir. Ayrıca her yıl Sibirya'da Altay Dağları bölgesinde düzenlenen Chuya Rallisi'ne 50'den fazla değişik modelde kataraft katılmaktadır. Kataraftlar hem sabit hem de serbest kürekle kullanılabilirler.

Rusya'da ve Doğu Avrupa'da kullanılan araçlardan biri de varilli saldır. Varilli sal, birkaç varilin veya varil yerine kullanılan silindir biçimli şişirilebilir bölmelerin bir araya getirilmesiyle yapılır. Üst kısmına düz bir platform yerleştirilir. Ön ve arka tarafına konan iki sabit kürekle yönlendirilir.

Akarsularda kullanılmak üzere kanolar da üretilmiştir. Kanoların üretiminde polyester ve çeşitli polimer malzemeden yararlanılır. Şişirilebilen kanolar da üretilmiştir.

Doğal Tehlikeler

Akarsu sporlarıyla ilgilenecek olanlar, nehirlerde karşılaşabilecekleri tehlikeler konusunda da yeterli bilgi edinmelidirler. Akarsularda botla yol alırken, nehir yatağının değişen yapısıyla, birden bire beliren kayalıklarla, dalgalarla, boşluklarla, ağaç gövdeleriyle ve şelalelerle karşılaşılabilir.

Nehir yatağının gösterdiği değişkenliği izlemek, yapılması gereken ilk iştir. Nehir yatağı daraldıkça ve iki yandaki duvarlar dikleştiğinde, suyun akıntı hızının artacağı kesindir. Buna bağlı olarak, karşılaşılacak rapidlerin zorluk derecele-

rinin, daha öncekilerden yüksek olacağı düşünülebilir. Ama nehir yatağındaki değişkenlik tek başına engel yaratmaz. Yol alırken en çok karşılaşılabilecek engeller kayalıklardır. Kayalıkların bir kısmı oldukça küçüktür ve geçişi engellemezler. Büyük bir kayalıkla karşılaşıldığındaysa durum oldukça farklıdır. Kayalık, dar nehir yatağının ortasında, geçişi çok güçleştirecek, bazen de geçişi izin vermeyecek durumda olabilir (Resim-a) Kayalığın yanından geçmeye olanak yoksa, kıyıya çıkıp botu karadan geçirmek tek çaredir. Yeteri kadar genişlik varsa, güvenli bir geçiş için, küreği sıkıca kavrayıp rehberin komutlarını yerine getirmek en iyisidir.

Karşılaşılabilecek dalgaları aşmak, kayalıkları aşmaktan daha kolaydır. Ne-

Resim a: Dar kanalda geçişi engelleyen kayalık.
Resim b: Şelalenin yarattığı anaför şeması

Resim-a

Resim-b

kulesine benzerler. Botun burnu akıntı yönüne çevrilip, dalgaya dik bir hareket sağlanabilirse, dalgalı bölüm kolayca geçilebilir. Dalgaya yan girilmesi durumunda yüzey alanı genişleyeceğinden, botun alabora olma olasılığı artar.

Nehir tabanındaki çukurlar, akan suyun birdenbire içeri dolarak, nehir yüzeyinde anaför yaratmasına yol açarlar. Büyük anaförlere kapılmak çok tehlikelidir. Anaför botu içine alamasa bile, suya düşen sporcuyla üzerinde can yeleği de olsa dibe çekebilecek güçtedir. En iyi yöntem anaförlardan uzak durmak ya da anaförlü bölgede suya düşmemektir!

Nehir yatağında bir uçları dibe çakılmış, diğer uçları su yüzeyine yakın ya da su yüzeyinin hemen üzerinde duran ağaç gövdeleriyle karşılaşılabılır. Botların tabanlarına ve suya düşen sporculara saplanabilecekleri için, bu tür ağaçlar en çok dikkat edilmesi gereken nesnelere dir.

Nehirlerde karşılaşılabilecek tehlikelerin sonuncusu da şelalelerdir. Değişik yükseklikte pek çok şelale vardır. Yükseklikleri 30 cm'den 350 m'ye kadar olabilir. Şelalelerden dökülen sular aşağıya ulaştıklarında, anaför yaratırlar. Oluşan anaför, büyük olasılıkla çok güçlü bir anafördür. Şelalenin yüksekliği arttıkça, anaförün gücü de artar. Bu nedenle, olanaklar ölçüsünde şelalelerden kaçınmak gerekir. Şelalelerin düştükleri yerde yarattıkları anaförün etkisi, oluşan dalgalara bağlıdır. Suyun ilk düştüğü yerde meydana gelen ve ters akıntı yaratan birinci dalga, en şiddetli anaförü oluşturur. Daha sonraki dalgalar küçülerek ve etkileri azalarak sıralanır. Sonunda ters akıntı, nehrin normal akıntısına karşı koyamaz hale gelir ve kaybolur (Resim-b).

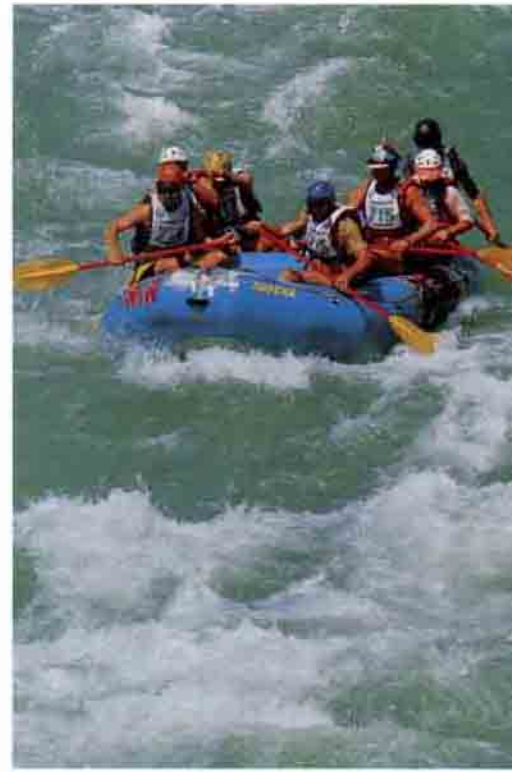
Bütün bu engellere karşılık, akarsu sporcularının vazgeçilmez bir dostları vardır: Eddyler. Akarsuyun içinde, akıntıya karşı engel oluşturan her cismin arkasında, bir ters akıntı bölgesi oluşur. Bu

terdeki dalgalar, deniz ve göllerdeki dalgalardan oldukça farklıdır. Çünkü nehir dalgaları nehir yatağının şekline kaynaklanır ve deniz dalgaları gibi hareketli değildir. Oldukları yerde yükselen bir su

ters akıntı bölgeleri eddy olarak tanımlanır. Akıntının içindeki cismin hacmi büyüdükçe, yarattığı ters akıntılı alan da büyür. Hiç kimse eddy teriminin nereden geldiğini tam olarak bilmiyor. Eddylerin oluşumu anaförlarinkiyle hemen hemen aynı özellikleri gösteriyor. Yalnızca, anaförlar nehir yüzeyinden aşağı doğru bir su tüneli oluştururken, eddyler sadece suyun yüzeyinde ters akıntı oluştururlar. Oluşan ters akıntı bölgelerinde, aşağı ve yukarı yönlü akıntılar birbirlerinin etkisini sıfırlarlar. Sporcuların, durup dinlenmek ve durum değerlendirmesi yapmak için sığınabilecekleri tek yer, akıntının sıfırlandığı bu bölgelerdir. Bu nedenle eddyleri bulmayı ve kullanmayı öğrenmek, yaşamsal önem taşır.

Nehirlerin Dili

İnsanlarınkine benzemese de, nehirlerin de dili vardır. Nehirlerde etkinlik göstermek isteyen herkesin, bu dili okumayı öğrenmesi gerekir. Nehirdeyken, OTKU (Oku, Tanımla, Kararlaştır, Uygula) ilkesi hiç unutulmamalıdır. Temel kural, akıntının en az olduğu yerden değil, en düzenli olduğu yerden geçmektir. Akıntının yanı sıra, botun hangi konumda olduğu da önemlidir. Botun, akıntı yönüyle yaptığı açıya, yönlendirme açısı denir.

Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Fotoğraf Arşivi

Türizm ve Tanıtma Bakanlığı Fotoğraf Arşivi

Nehir yüzeyindeki akıntı sürekli yön değiştirir. Güvenli bir geçiş için, kürek çekme yönü ve kuvvetiyle birlikte, akıntının yönü, şiddeti ve değişim noktaları da göz önünde bulundurulmalıdır. Nehir yatağında bir engelle karşılaşılar ya da bir ters akıntı bölgesi görülürse, önce engelin konumuna bakılır (oku); sonra, akıntının en düzenli olduğu bölge saptanır (tanımla); yönlendirme açısı hesaplanır (kararlaştır) ve geçiş tamamlanır (uygula). Yönlendirme açısı, engele çok fazla yaklaşmadan ve akıntının yönüyle şiddeti hesaplanarak verilmelidir (Resim- c,d).

Bazen yönlendirme açısını, akıntı yönünün tersine vermek gerekebilir. Özellikle nehrin iki kıyısı arasında yük taşınacaksa, böyle bir yöntemle gerek duyulabilir. Karşıdan karşıya geçişlerde, botun burnu akıntı yönü-

nün tersine çevrilmeli ve nehrin her noktasında yönlendirme açısı 0° olmalıdır (Resim-e).

Nehirlerde Emniyet

Akarsu sporlarını yaparken tehlikeye uzak kalmamanın en iyi yöntemi, yeteneklerinizi aşan engellerle dolu nehirlere gitmemektir. Nehirlerin zorluk dereceleri, tüm Dünya'da standart bir derecelendirme sistemiyle belirlenmiştir:

1.derece: Birkaç küçük engel içeren, hafif çalkantılı akarsu.

2.derece: En fazla 1 m yüksekliğe ulaşan dalgalar, kolay rapidler, birkaç manevranın yeterli olacağı temiz bir kanal.

3.derece: Yüksek ve düzensiz dalgalar yaratan rapidler. Zor manevralar gerektiren dar geçişler.

4.derece: Uzun ve zorlu rapidler. Çok zor manevraları gerektiren, kurtarma operasyonlarının zor yapılabileceği, anaforlu geçişler.

5.derece: Çok zor ve uzun rapidler. Kurtarma operasyonu yapmak hemen olanaksız.

6.derece: Olanaksız yakın ve çok tehlikeli. 6 derecelik rapidler ancak çok deneyimli ekipler tarafından geçilebilir. Ancak çoğu kez onlara bile önerilmez.

Gidilecek nehrin zorluk derecesi önceden öğrenilmelidir. Böylece beklenmedik tehlikelerle karşılaşılması olasılığı ortadan kalkar.

Akarsu etkinliklerine başlamadan önce yapılması gereken en önemli şeylerden biri de, acil durumlarda nasıl davranılması gerektiğini öğrenmektir. Bot alabora olduğunda nasıl davranılması gerektiği iyi bilinmelidir. Zarar görmemek için, standart yüzme tekniği uygulanmalıdır. Suyu düşüldüğünde yapılması gerekenler şunlardır:

•Rahat olunmalıdır. Can yeleği kazazedeyi su üstünde tutmaya yetecektir.

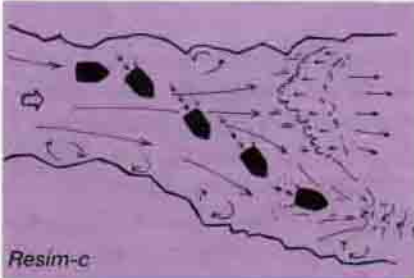
•Botun altında kalındıysa, ellerle bota tutunup çekerek, botun yan tarafına geçilmelidir.

•Olanak varsa hemen bota çıkılmalı, çıkılamıyorsa botun içindekilerden yardım istenmelidir.

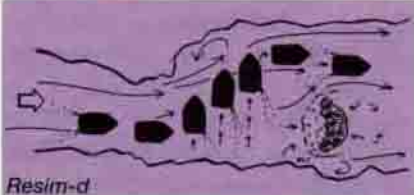
•Bota çıkma olanağı yoksa, sırt üstü dönülüp, ayaklar akıntı yönünde, kollar dirseklerden kırılmış ve gövdeye yapışık, dizler hafif kırılmış durumda, yüzme pozisyonuna geçilmeli (Resim-f) ve uygun bir yere kadar yüzmeye devam edilmelidir. Doğru pozisyonda yüzen biri, ayaklarını kullanarak kendini, kayalardan ve ağaç kütüklerinden koruyabilir.

Doğru yüzme pozisyonu

Resim-c

Resim-d

Resim-e

Resim c,d: Engelli ve ters akıntılı bölgelerin geçilmesi,
Resim e: Nehirde karşıdan karşıya geçiş.

Türkiye'de Akarsu Sporları

Akarsu sporları Türkiye'de henüz federasyon düzeyinde örgütlenmemiştir. Herhangi bir resmi kurum tarafından desteklenmemektedir. Bu nedenle Türkiye'deki kuruluşlar kendi standartlarını kendileri belirlemektedirler. Çoruh, Dalaman, Köprüçay ve Melen Çayı'nda Akarsu sporları yapılmaktadır. Bir tura katılmadan önce, rehberlerin deneyim durumları iyice araştırılmalıdır. Deneyimsiz rehberlerle yapılan turlar istenmeyen sonuçlar doğurabilir.

Urungu Akgül

Kaynaklar:
Ellison J. *The Basic Essentials of Rafting*, 1991
Landry P. & McNair M. *Outward Bound Canoeing Handbook*, 1992